

Forråelsen af de andre

Da der for nylig var endnu en runde i diverse medier om fænomenet ”mobning” var der særligt to forhold i emnets behandling jeg bed mærke i. Jeg bemærkede mig for det første den overraskelse der var at spore i beskrivelsen af, at grov og ondskabsfuld drilleri forekommer ikke blot i skolen, men også i børnehaver og på plejehjem. Den udtrykte overraskelse har sikkert sin baggrund i de stereotyper og klicheer, hvormed vi ofte ser på og taler om både børn og ældre mennesker. Vi ser gerne børn som uspolerede, umiddelbare og kærlige væsner, og vore gamle medmennesker som milde, tålmodige og afsvækkede individer, der ikke vil gøre en kat fortræd. Og sådan er de da også, børnene og de gamle. Ind imellem. Og nogle mere end andre.

Men både børn og gamle er jo først og fremmest mennesker og som det må være én og anden bekendt, er vi mennesker jo ikke kendte for udelukkende at have gode gerninger på samvittigheden. Vi har sandelig også kapacitet til at gøre ondt og selvom vi måske ikke gør det gerne, så gør vi det til gengæld temmelig ofte. I stort og småt. Tænk bare, kære læser, på dine egne livserfaringer. Læs om menneskets historie. Se dig omkring. Læs dagens avis. Take a look of this wonderful world.

Mobning forekommer i sandkassen, i skolen, i idrætsklubben, på arbejdspladsen, i parforholdet, i familien og i både kirke og kongehus. For nu at komme hele raden rundt. Dermed ikke være sagt, at det er noget kønt syn, ej heller at vi blot skal kigge på verdens ugræs med hænderne i skødet. Tværtimod skal vi ligesom den gode haveejer være indstillede på at ukrudtet bryder frem igen, selv om vi for nylig har luget ud. At passe en have godt er et evighedsprojekt og lugejernet kan aldrig stiles helt væk.

Dernæst noterede jeg mig – endnu engang – at fremtrædende regeringsmedlemmer og folketingspolitikere, udtalte deres bestyrtelse og forargede fordømmelse. Flere foreslog selvfølgelig forskellige former for sanktioner mod de institutioner, der ikke lever op til deres ansvar, de der ikke har ”moppepolitik” og lignende. Og det er vel meget forståeligt. Hvad skal de stakkels politikere dog stille op, når de fra morgen til aften bliver spurgt om ”hvad de har tænkt sig at gøre” ved snart sagt alle mulige og umulige fejl og mangler i den samfundsskabte virkelighed. En kommentar skal de da fremsætte, men den forargede og fordømmende stemmeføring, kunne de for min skyld godt være lidt mere tilbageholdende med at udtrykke, når de bliver bedt om at mene noget om den hyppige forekomst af mobning i kongeriget.

Enhver der følger den politiske debatkultur som den udspiller sig på tinge og i landets medier, kan jo ikke undgå at bemærke, at de ærede folketingspolitikere så sandelig ikke har nogen noget at måtte høre, når talen falder på fænomenet ”mobning”. Grov og ondskabsfuldt drilleri er snarere reglen end undtagelsen i den politiske debatkultur, - ikke mindst når en valgkamp står for døren. Det er jo også kendt for enhver med mere end blot en overfladisk interesse for det politiske spil, at ethvert magtfuldt politisk parti, har *karaktermordet* af dygtige politiske modstandere, som en naturlig del af strategien bag partiets stræben efter magten. Bevidst og kynisk, med hjælp fra koldsindige spin-doktorer, nedgøres og bagtales den politiske modstander i detaljerede og vel tilrettelagte ”kommunikationsstrategier” i enhver moderne demokratisk valgkamp. Med dén grumme viden i baghovedet er det ikke nogen yndig oplevelse at bevidne højtstående politikeres bestyrtelse og forargede fordømmelse af, at mobning er et udbredt fænomen i alle hjørner af den sociale virkelighed.

Da jeg blev bedt om at skrive ”noget om den forråelse, som man ser udvikle sig på nogle institutioner og om eventuelle muligheder for at forebygge den”, kom jeg uvilkårligt til at gøre mig ovenstående tanker. Al denne snak om mobning peger nemlig hen på to væsentlige træk ved den menneskelige natur, som det er værd at inddrage og tage udgangspunkt i, når vi taler om den professionelle hjælpers risiko for at blive forrået i sit arbejde. Vi bør, for det første, ikke glemme, at det rå og brutale, det hårde og ufølsomme, det aggressive, koldsindige og ubarmhjertige, og hvad ved jeg, alt sammen er en del af ethvert menneskes sjæleliv. I større eller mindre grad. Når vi kommer alle disse onde kendsgerninger ved mennesket i hu, kan vi bedre øjne hvilke kræfter den bedre del af os ikke sjældent må bekæmpe, underlægge sig eller i de mindste holde et vågent øje med.

Det er muligt at argumentere ganske overbevisende for, at den menneskelige natur først og fremmest, *primært*, er kendetegnet ved at være godhjertet, kærlig, indfølelse, empatisk og lignende, men der er vel ingen der ved sine fulde fem vil påstå, sådan rent praktisk talt, at mere hensynsløse sider slet ikke hører med til det samlede billede. Og er disse sider ikke en del af vor primære natur – så udgør de dog i det mindste en betragtelig del af vore *faktiske gerninger*.

Således tynget af et ærligt blik på kendsgerningerne, ved vi, at inden vi tager kedeldragten, kitlen, uniformen eller jakkesættet på, om vi er barn eller gammel, om vores sociale rolle er at tjene som politibetjent, præst, sygeplejerske, læge, social- og sundhedsassistent, psykolog, pædagog eller politiker, så er vi alle som én først og fremmest bare et menneske. Vi er ikke engle. Vi er mennesker.

Skønt jeg således endnu ikke har mødt en artsfælle, der i sit tøjvalg er besværet af at skulle finde plads til vingerne på ryggen, ser jeg til gengæld hver eneste dag i mit arbejde som psykolog på et større dansk plejehjem, eksempler på engleblid tålmodighed, hjælpsomhed, indlevelse og medfølelse. Og både på min egen arbejdsplads og i andre sammenhænge har jeg ikke sjældent set pleje- og omsorgspersoner, som efter mindre heldige gerninger har lidt dobbelt skade: De har både været tynget af deres medfølelse med den anden, som de har behandlet mindre venligt og respektfuldt, samt været plaget af, at de har forbrudt sig mod deres egne idealer og gode intentioner. En vigtig pointe her er, at *sådanne utilsigtede hændelser er uundgåelige for enhver af os*. For selv om vi i vort arbejde stræber efter at efterleve højere idealer end hvad der måske ellers kræves af os, så er vi jo netop kun mennesker med alt hvad det indebærer.

Derudover er den professionelle hjælpers arbejde karakteriseret ved en langvarig, endeløs og intens kontakt med mennesker i ofte uhørt vanskelige livssituationer. Omsorgspersonen langer ikke bare pølser over disken eller justerer på skruer og hjulkapsler; de befinder sig i en atmosfære af menneskelig fortvivlelse, magtesløshed, angst, nedtrykthed, sorg, hjælpeløshed og lignende mørke sindsstemninger. Og vi modtager nok megen venlighed og taknemmelighed for vores indsats, men indimellem er vi jo de nærmeste, når den fortvivlede skal af med sine følelser af destruktiv aggression, utilfredshed, vrede og trang til sværte omgivelserne lige så sorte, som egne sindsstemninger. Kort sagt kan man sige, at vi svært kan undgå at tage mindre kønne sider af vores menneskenatur med *ind i* vores arbejdsrum, som en potentiel baggrund for handling i et svagt øjeblik. Vi risikerer endvidere at blive presset og forledt til at handle i strid med egne høje idealer, *på grund af vort arbejde*. Når vi føler os magtesløse, overbebyrdede, uretfærdigt behandlede, nedgjorte, smittede af håbløsheden, emotionelt udmattede etc.

Hvilke muligheder har vi så for at forebygge, at vort arbejde fører til en momentan eller ligefrem gradvis forråelse af vort sind, i stedet for det vi inderligt og *oprindeligt* ønskede; en forædling af sjælen? Hvad kan vi gøre ved det? Tja, det gode ved den preære og vanskelige problemstilling er, at der kan sættes ind mod ugræssets vækstbetingelser på alle niveauer af de sociale systemer og den konkrete organisation vi konkret er en del af. Lige meget hvad der gøres i dette spørgsmål ender alt

dog alligevel hos den enkelte – og det gælder både lederen i den beskyttede anden række og den menige frontmedarbejder i den turbulente første række. Vi må vedgå, at vi blot er mennesker og at arbejdets karakter indebærer en konstant risiko for at vi bliver emotionelt udmattede og dermed får svækket vor evne til respektfuld indlevelse i den vi skal bistå og hjælpe. I den forbindelse er de grove eksempler på forråelse selvfølgelig nok så vigtige, men vi bør i virkeligheden vie mere interesse til de små, umærkelige og trinvis skridt i retning af selvbeskyttende koldsindighed, som vort mentalt udfordrende arbejde driver os imod. Vi bør indse og vedgå, at enhver af os, på forskellige tidspunkter, i forskellige situationer og af mange forskellige grunde, befinder os på en glat bane væk fra det ideale udgangspunkt vi helst vil leve og virke ud fra. Gør vi det, har vi altid mulighed for at stoppe rutscheturen inden tilbagerejsen bliver for vanskelig.

Med andre ord må vi lade politikere og andre godtfolk om den enøjede distancerede etiske forargelse og fordømmelse af de andre. Vi må først og fremmest, og mere vedholdende og alvorligt end andre, holde et vågent øje på den *uomgængelige potentielle risiko for forråelsen af os selv*. Vi bør til gavn for den vi er sat til at bistå, men i lige så høj grad for os selv, inkorporere en nødvendig selvrefleksion herom, som en uadskillelig del af vort professionelle virke. Vi kan høste dyrebare frugter ved, i hele vort arbejdsliv, at modarbejde og modbevise de gamle visdomsord; *ingen tør se ned i sit eget indre*¹.

¹ Persius, romersk poet, 34-62 e. Kr, her fra Montaigne 1533-92, dansk oversættelse af *Essays*, 1998, 2. bind, side 341